

Igor Tomeš — 60 let působení v oboru sociální politiky, sociální správy a sociálního práva

Pavla Kodymová

„Vším, čím jsem byl, tím jsem byl rád“, protože jsem konal z vlastní svobodné vůle.

Igor Tomeš

Igor Tomeš se narodil 17. 4. 1931 v Brně, dětství prožil střídavě v Brně, Číně (Šanghaj), Koreji a britské kolonii Hongkongu, v míru i ve válce, před kterou rodina třikrát „nahá“ utíkala, až byla válkou dostižena v Hongkongu. V roce 1937 utíkali před Japonci ze Šanghaje přes Sibiř do ČSR, v roce 1939 před Němci přes Indonésii do Hongkongu, kde bydleli v Kowloonu, odkud v roce 1941 utíkali před bojovou frontou. Do ČSR se vrátili v roce 1946. Zde vystudoval anglické gymnázium a Právnickou fakultu University Karlovy v Praze a dal se, s přestávkami, klikatou cestou akademické dráhy, až dosáhl hodnosti univerzitního profesora na Universitě Karlově, kde až do roku 2018 přednášel, nejdříve na právnické, později na filozofické fakultě. Pracovně působil v oboru sociální politiky, sociální správy a sociálního práva doma i v zahraničí více jak 60 let. Publikoval na tři sta odborných článků doma i v zahraničí a přispěl kapitolou do řady domácích i zahraničních odborných knih vydaných v Anglii, Německu, Itálii a USA. Byl profesorem univerzity v Terstu (do 1968) a přednášel na řadě evropských univerzit a na mnohých vědeckých konferencích a odborných seminářích.

Mládí prožil v Asii jako syn obchodního zástupce plzeňské Škodovky a českou grammatiku se učil až po návratu do ČSR ve svých 15 letech. To už ale uměl rusky (od ruských emigrantů v Koreji), německy (v německé koncesi v Šanghaji), anglicky (v anglické škole v Hongkongu) a základy kantonského dialektu čínštiny (které pochopil v době japonské okupace Hongkongu). Později ocenil, nakolik to bylo v jeho životě, zejména v období profesního startu důležité, zejména proto, že se nikdy v zahraničí nebál. Tím, že vyrůstal v evropském i neevropském prostředí, neměl nikdy problémy komunikovat s lidmi z jiných kultur a rozuměl si s nimi.

Z PRÁVNICKÉ FAKULTY UK NA MEZINÁRODNÍ ÚSTAV PRÁCE A ZPĚT.

Jak sám konstatoval, měl hned na startu kariéry několikrát opravdu štěstí:

- *Že se mu hned při první státnici podařilo udělat dojem na profesory z katedry politické ekonomie a ti mu nabídli, aby na lékařské fakultě a fakultě přírodních věd, ještě jako student 3. ročníku právnické fakulty, vedl semináře z politické ekonomie kapitalismu. To ho donutilo se seznámit s problematikou tržní ekonomie a základy bankovních transakcí.*

- *Že při „umístěnkovém“ řízení zůstal v roce 1955 na právnické fakultě jako asistent* tehdy jedné z nejlepších kateder, vedené prof. JUDr. Viktorem Knappem, kterému tři roky dělal tajemníka katedry. Prof. Knapp měl mnoho funkcí a katedře se věnoval jen půl dne v týdnu. Na své podřízené byl sice velmi přísný, ale také je velmi dobře odborně vedl a odborně podporoval. U Igora Tomeše trval na tom, aby se nejprve naučil dějiny oboru, přes ně mu porozuměl, a mohl za jeho vedení začít v rámci kursu pracovního práva sociálního zabezpečení publikovat a přednášet.²
- *Že poznal práci v zahraničí v době, kdy se do zahraničí necestovalo.* Na podzim roku 1957 jej jako 26 letého záložního důstojníka povolala okresní vojenská správa na pohovor s dotazem, zda umí anglicky. Když odpověděl kladně, měl vojenskou specializaci „tlumočnick“, tak mu nabídli službu překladatele v tajné vojenské misi v Egyptě, kam byl vojenskou správou poslán na půl roku na cvičení.
- *Že v roce 1958 vyhrál mezi 210 uchazeči veřejný konkurs do Mezinárodního úřadu práce,* protože uměl tři jazyky (kromě češtiny), byl z právnické fakulty Karlovy university (hledali právníka) a učil sociální zabezpečení (hledali odborníka do odboru sociální bezpečnosti). Zde jako právní analytik nastoupil do odboru sociálního zabezpečení, vedeného Dr. Antonínem Zelenkou, jedním z autorů zákona o národním pojištění (1948), žáka prof. RNDr. Emila Schönbauma, autora zákona o sociálním pojištění (1924). Sice jej vedl přísně, ale zase podpořil v odborném růstu, umožnil mu publikovat články v zahraničních časopisech i vést technické projekty v Súdánu (projekt úrazového pojištění), Turecku (expertiza k řešení vysoké nezaměstnanosti), Řecku (finanční zajištění sociálního pojištění zemědělců) a Japonsku (projekt na zavedení rodinných přídatků), zastupovat Mezinárodní úřad práce na odborných mezinárodních konferencích a seminářích a přednášet na nich. Na Ženevské univerzitě si rozšířil odbornost při dálkovém studiu sociologie.

Když se ve svých 32 letech v roce 1963 vrátil do ČSR, měl řadu známých v zahraničních odborných kruzích a hlavně si byl jist, že je pro práci v oboru sociální ochrany — zejména pro teoretickou práci v sociálním zabezpečení — dobře připraven. Možná proto nakonec odmítl nabízená ředitelská místa ve státní správě a vrátil se na domovskou katedru na právnické fakultě, aby zde navázal na akademickou kariéru. Požádal

1 „Pracovní povinnost byla doplněna institutem umisťování absolventů vysokých škol, odborných pracovníků, či absolventů učilišť. Vznikl systém tak zvaných umístěnek. Umístěnky dostávali čerství absolventi a bylo jim tak určeno, kde budou přinejmenším příštích pět let pracovat. Umístěnky se využívaly především v 50. letech a cílem bylo rovnoměrně rozmístit pracovní sílu především ve vysídleném pohraničí.“ (Petr Musil. 2015. Předlistopadové mýty: Všichni měli práci [online] Praha: Ekonomický deník, listopad 2015 [vid. 2019-01-12]. Dostupné z: <http://ekonomicky-denik.cz/blog/predlistopadove-myty-ii-vsichni-meli-praci/>)

2 Na právnické fakultě se do té doby nepřednášel samostatný kurs práva sociálního zabezpečení. Několik přednášek bylo zařazeno v kursu pracovního práva. Samostatný kurs sociálního pojištění po roce 1945 přednášel jen profesor JUDr. J. A. Jindřich na Vysoké škole obchodní. Ta byla zrušena v roce 1948 a nahrazena Vysokou školou politických a hospodářských věd, která vznikla z popudu generálního tajemníka Ústředního výboru komunistické strany československé Rudolfa Slánského. Tam se sociální zabezpečení nepřednášelo. Když prof. J. A. Jindřich zemřel, jeho vdova mi darovala část jeho odborné knihovny, týkající se sociálního pojištění. Bylo to štěstí, protože mi to pomohlo k odbornému růstu.

o externí aspiranturu (jak se tenkrát říkalo externímu doktorskému studiu) a do čtyř měsíců složil všechny předepsané zkoušky na výbornou. O prázdninách napsal disertační práci, kterou v září předložil k obhajobě a v říjnu jí obhájil. Obratem se pustil do habilitační práce, tu napsal za 9 měsíců a v říjnu roku 1965 habilitoval před vědeckou radou Právnické fakulty Karlovy univerzity. Po jmenování docentem pracovního práva a práva sociálního zabezpečení začal jako první v tehdejší Československé socialistické republice přednášet samostatný kurs práva sociálního zabezpečení. Přednáškové činnosti se věnoval i na různých zahraničních univerzitách a k tomu pracoval na projektech Mezinárodního úřadu práce.

Koncem listopadu 1967 jej Zdeněk Jičínský přesvědčil, že je důležité, aby se na právnické fakultě politicky zapojil do reformního hnutí. Na jeho návrh byl zvolen předsedou fakultní organizace KSČ na Právnické fakultě Karlovy Univerzity a v této funkci začal aktivně spolupracovat s vysokoškolským výborem Komunistické strany Československa (dále jen KSČ), který měl statut okresního výboru KSČ, a ve své většině byl pro-reformní. Vedl jej Věnek Šilhán. Právnická fakulta Karlovy Univerzity byla spolu s matematicko-fyzikální a filozofickou fakultou jedna z aktivních organizací univerzity, které podporovaly změny v KSČ, její demokratizaci, a které se aktivně účastnily všech akcí, směřujících ke svolání mimořádného reformního sjezdu KSČ. Zdeněk Jičínský jej také zapojil jako instruktora Ústředního výboru KSČ pro oddělení státní správy, které vedl Zdeněk Mlynář. Byl také členem pražské skupiny, která se v březnu 1968 setkala s Alexandrem Dubčekem, aby ho přesvědčila o nutnosti svolání mimořádného reformního sjezdu KSČ. Schůze se konala v budově Ústředního výboru KSČ a trvala přes tři hodiny. Sám k tomu uvádí: „Snažili jsme se Dubčka přesvědčit, že je naléhavě nutné navázat spojení s Čínou a Jugoslávií, které by nás mohly ochránit před případnou agresí Svazu sovětských socialistických republik, ale marně. Pořád (a nakonec až vztekle) opakoval, že Rusy zná, studoval tam, a že Brežněv mu dal slovo, že se nebude vměšovat do vnitřních věcí Československé socialistické republiky. On prý „soudruhům věří“. Byl jsem šokován. Rusy jsem znal z Ženevy i z návštěv ve Svazu sovětských socialistických republik, a jejich tvrzení bych nikdy nevěřil. Ten večer, když jsem přišel domů, řekl jsem své ženě Szonje, že „se současným vedením je to všechno v háji“, ale že „musíme pokračovat, když už jsme ten proces začali“. V roce 1968 splnil požadavky na profesuru, a tak ho vědecká rada fakulty i univerzity hned v roce 1969 navrhla ministru školství na jmenování profesorem. Po Husákově nástupu byl proces zastaven, protože v době vpádu sovětských vojsk (1968). Když se v lednu 1969, jako druhý místopředseda Jednoty právníků, zúčastnil konference Mezinárodní asociace demokratických právníků, ve svém vystoupení odsoudil vpád pěti zemí Varšavské smlouvy jako agresí, ve smyslu definice Organizace spojených národů. Byl pak propuštěn z Právnické fakulty Karlovy Univerzity, při čistkách vyloučen z KSČ a až po 6 měsících nezaměstnanosti nastoupil do hutního výzkumného ústavu.

TECHNICKO-EKONOMICKÝ VÝZKUMNÝ ÚSTAV HUTNÍHO PRŮMYSLU

Po prověrkách v roce 1970 začal Technicko-ekonomický výzkumný ústav hutního průmyslu přijímat odborníky vyloučené z KSČ a vyhozené z vysokých škol a výzkumných ústavů. Zvýšil stav zaměstnanců na 140. Přijal asi dvacet vyloučených z KSČ,

přítom měl jen tři členy KSČ. V té době do Technicko-ekonomického výzkumného ústavu hutního průmyslu nastoupil i Igor Tomeš, nejprve jako sociální pracovník pro potřeby Generálního ředitelství Hutnictví železa. Prvním úkolem bylo ve všech podnicích hutnictví železa vypracovat sociální program. V Hutnictví železa jich bylo sdruženo 14 s více než 140 tisíc zaměstnanci. Jako „sociální pracovník“ také pomáhal při řešení pracovních sporů a v rámci rozvoje péče o pracovníky navrhnul sociální program pro podniky. A tak v rámci úkolu začal objíždět všechny hutní podniky a seznamovat se s jejich sociálními problémy. Díky tomu, že byl úspěšný, byl pověřen příležitostně školit ředitele pro kádrovou a personální práci v sociální politice. Hned po prvních úspěších jej povýšili na sociologa (1972) a v roce 1973 dostal svůj první tříletý výzkumný projekt. V roce 1975 dostal za úkol vypracovat normativy optimální vybavenosti hutních podniku zařízeními péče o pracovníky. Dílo se podařilo a po třech letech vznikla metodika normování sociální vybavenosti podniků. Výsledek byl přijatý jako povinná metodika v hutnictví železa pro přípravu dalšího pětiletého plánu. Na základě toho jej požádalo Federální ministerstvo práce a sociálních věcí, aby začal spolupracovat na metodice plánování péče o pracovníky. Zde se seznámil s Helenou Šálkovou, sociální pracovnící a předsedkyní společnosti sociálních pracovníků při lékařské společnosti J. E. Purkyně, která byla referentkou na oddělení péče o pracující. Metodika byla v roce 1973 publikovaná jako celostátní metodika plánování péče o pracovníky. V roce 1975 vydali s Helenou Šálkovou na stejné téma knihu. A když se podle „Sovětského vzoru“ začalo v roce 1976 sociálně plánovat, pomáhal Federální ministerstvu práce a sociálních věcí při tvorbě příslušné metodiky pro podnikové a oborové sociální plánování. S Helenou Šálkovou se soustředili na budování systému podnikových sociálních pracovníků. Při Domu techniky v Pardubicích zřídili roční kurz pro podnikové sociální pracovníce a začali je školit. Školili především ty, které neprošly střední sociálně právní školou. Koncem normalizace prošly tímto kursem už všechny sociální pracovníce v hutnictví.

Začátkem osmdesátých let se, se souhlasem České akademie věd, stal z výzkumného pracovníka pracovníkem vědeckým. A tak se, jak sám konstatoval, za 20 let praxe v podnicích naučil reálnému pohledu na sociální svět, porozumět sociálním problémům prostých lidí, vystavených těžkým pracovním podmínkám v hutních provozech, tedy opět štěstí v neštěstí, protože to byla další důležitá dimenze pro odborníka v sociálním zabezpečení.

NÁMĚSTKEM FEDERÁLNÍHO MINISTRA

Už v prosinci 1989 navrhli bývalí kolegové z předešlých let působení na právnické fakultě, kteří tam zůstali a za tu dobu na něj nezapomněli, Igora Tomeše za prvního náměstka federálnímu ministru práce a sociálních věcí Petru Millerovi. Ten mu světil mezinárodní, sociální a legislativní úseky. Dohodli se však jen na krátké spolupráci — do voleb — protože I. Tomeš nechtěl být ani politikem, ani státním úředníkem, chtěl se zase vrátit na právnickou fakultu. Ta mu ještě v roce 1990 v rámci rehabilitací obnovila řízení a prezident Václav Havel jej jmenoval profesorem. Na právnickou fakultu sice nastoupil, ale obratem musel žádat o neplacené volno, aby se mohl věnovat výkonu funkce náměstka federálního ministra práce a sociálních věcí.

I práci na Federálním ministerstvu práce a sociálních věcí uchopil jako výzvu, protože mohl okamžitě začít realizovat všechny své teoretické představy o fungování demokratického sociálního státu. A tak navrhl Petru Millerovi k předložení parlamentu návrh střednědobé vize, kterou nazvali „Scénář sociální reformy“. S týmem odborníků ministerstva připravili právní úpravu kolektivního vyjednávání, uvolnili prostor pro nestátní sociální služby, zabezpečili pravidelnou valorizaci důchodů a věcné záměry pro realizaci dalších myšlenek, o kterých I. Tomeš v šedesátých letech psal, jako např. státní zaopatření rodin, sociální pojištění místo sociálního zabezpečení, sociální péči o sociálně potřebné lidi a o penzijním připojištění. Ale proces realizace byl přerušen rozdělením Československé federativní republiky (1992). Příprava uvedených věcných záměrů z něj učinila opět „studenta“, když se jezdil poučit o sociálních reformách do malých států (ČFSR neměla tak vysoký hrubý domácí produkt na hlavu jako velké státy), jako je Švédsko, Finsko, Lucembursko, Belgie, Nizozemí a Irsko.

Po volbách, které vyhrálo Občanské fórum, zůstal Petr Miller ministrem a I. Tomeš jeho náměstkem, ale už jen proto, aby dokončil vše potřebné a vybral a vychoval za sebe náhradu.

V roce 1993 byl pověřen ministerstvem práce a sociálních věcí zpracováním studie „Sociální reformy v zemích střední a východní Evropy v podmínkách přechodu k demokracii a tržní ekonomice“. O této tematice pak přednášel na několika mezinárodních konferencích. A pro ministerstvo práce a sociálních věcí potom ještě pracoval na mnoha dalších projektech. Lze uvést například: Studie posuzování zdravotního stavu, Indikátory výkonnosti České správy sociálního zabezpečení, Garance penzijního připojištění, Garance penzijních fondů, Rovnost mužů a žen v oblasti důchodového a nemocenského pojištění, Optimalizace institucionálního uspořádání, řízení a činnosti lékařské posudkové služby, zefektivnění její činnosti, možnosti uspořádání a činnosti lékařské posudkové služby mimo struktury orgánů sociálního zabezpečení v kontextu českých a zahraničních systémů a zkušeností.

V roli náměstkyně ministra podpořil dlouholetou snahu sociálních pracovníků o obnovu vysokoškolského studia sociální práce a zasloužil se o její prosazení a následné založení katedry sociální práce na Filozofické fakultě UK, stejně tak jako později o její rozvoj.

Koncem roku 1990 onemocněl vředovou chorobou, a tak po dosažení 60 let požádal v roce 1991 o starobní důchod, musel však podle tehdejších právních předpisů také rezignovat na místo na právnické fakultě. Odchod do důchodu podle tehdejších předpisů musel být reálný. Nic ale nepřekáželo tomu, aby se začal věnovat samostatně výdělečně činnosti. A tak s Ing. Jaroslavem Berkou založil soukromou poradenskou firmu Personnel s.r.o. A zde se plně věnoval zahraničním projektům. Byly různého charakteru od přednášek, přes expertízy, až po tvorbu věcných záměrů legislativy a reformy sociálních administrativ. Od jiných zahraničních expertů se lišil tím, že nenabízel hotové modely, ale mohl vzhledem ke své průpravě (právní, ekonomické, sociologické) studovat místní podmínky a nabídnout nejvýhodnější domácí řešení.

A protože mohl k podnikání a důchodu uzavírat dohody o provedení práce či pracovní činnosti, začal na katedře sociální práce vyučovat sociální politiku a sociální právo, později i sociální správu a evropskou sociální politiku. A jakmile to předpisy dovolily, na filozofickou fakultu, katedru sociální práce, nastoupil jako zaměstnanec a zde setrval až do konce své kariéry (do roku 2018).

S kolegy v rámci projektu financovaného Evropským společenstvím pro potřeby ministerstva školství vydal pravidla pro vzdělávání v sociální práci (1994). Pro katedru sociální práce na FF UK navrhl osnovy kursů sociální politiky, úvodu do práva, sociálního práva, sociální správy, evropské sociální politiky a práva a oborů sociální politiky. Povinné přednášky doplnil o povinně volitelný kurs „Teorie sociálního práva pro magisterské studium“, a volitelnými kursy „Personalistika a podniková sociální politika a práce“, „Mezinárodní sociální právo“, „Sociální reformy“ a „Disputace o sociálních problémech současnosti“. A protože vycházel z toho, že vysokoškolský student má především studovat z knih, napsal učebnice „Sociální politika — teorie a mezinárodní zkušenost“, „Sociální správa“, „Úvod do teorie a metodologie sociální politiky“, a „Obory sociální politiky“. Spolu s Kristinou Koldinskou napsali „Sociální právo EU“ a „Sociální zabezpečení migrujících pracovníků v Evropě“. Přispěl kapitolou do učebnice prof. JUDr. Petra Trösterera „Právo sociálního zabezpečení“. A nakonec s kolektivem ze čtyř univerzit: Filozofické fakulty a Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, Pedagogické fakulty Univerzity Hradce Králové napsal „Sociální právo ČR“. Tím byla výuka sociální politiky na Filozofické fakultě UK postavena na přednáškách, semináři a studiu knih.

VE SLUŽBÁCH SVĚTOVÉ BANKY A EVROPSKÉHO SPOLEČENSTVÍ

Jako náměstek federálního ministra práce byl také zodpovědný za zahraniční agendu ministerstva a byl přítomen přijetí všech zahraničních delegací. Přitom se seznámil se zástupci Světové Banky a Evropského společenství. Ti mu po odchodu do důchodu nabízeli participaci na projektech v rámci jejich aktivit. Tak pracoval na mezinárodních projektech v Albánii, Arménii, Bělorusku, Bosně a Hercegovině, Bulharsku, Gruzii, Chorvatsku, Íránu, Kazachstánu, Litvě, Makedonii, Moldávii, Polsku, Rusku, Slovensku, Slovinsku a Uzbekistánu. Měl opět to velké štěstí, že mu zadavatelé i partneři věřili a nechávali mu volnou ruku a on se opět ocitl v pozici, že mohl experimentovat se svými myšlenkami. A jak ve svých vzpomínkách říká: „*V humanitních vědách nemáme laboratoře. Pracujeme s pilotážemi, ale to je jako kdybyste pěstovali flóru ve skleníku, tedy v umělých podmínkách. Jakmile jí přesadíte do volného prostranství, vadne, a totéž se děje se společenskými pilotážemi. Moje výhoda byla v tom, že jsem experimentoval v plenéru, tedy v celé společnosti. Musel jsem být velmi opatrný (to mně naučily hutě), abych lidem více neublížil, než pomohl.*“

V Albánii a na Slovensku navrhoval nástroje politiky zaměstnanosti. Základní myšlenky byly (1) nabízet veřejně prospěšnou práci (veřejné služby) místo fakultativních sociálních dávek, takže např. v Albánii se peníze na podporu v hmotné nouzi svěřily obcím, které nabízely veřejně prospěšnou práci (projekty schválené ministerstvem) a dávky obce vyplácely, až když nemohly takovou práci nabídnout. Ve zbědované Albánii se tak opravily školy, úřady, místní komunikace, atd.

(2) Politiku zaměstnanosti svěřit samosprávným veřejným úřadům práce, řízených tripartitou, a financovaných z příspěvků, placených zaměstnavateli a teprve

když tyto příspěvky nestačily, (byla velmi vysoká nezaměstnanost) dotovat úřady státním rozpočtem. Tyto „národní úřady práce“ (Albánie, Slovensko) měly svůj nezávislý rozpočet a svůj rezervní fond na krytí sezónních výkyvů, volné peníze mohly investovat. Příspěvky stanovil úřad podle výdajů v předchozím roce. V počátku devadesátých let minulého století se to osvědčilo. Zaměstnavatelé byli aktivně zapojeni do hledání a vytváření pracovních příležitostí, aby snížili příspěvky.

(3) Nezaměstnaným vyplácet dávky jen tehdy, když se účastnili rekvalifikace nebo „pracovních inkubátorů“, tedy jen, když byli aktivní a neseďeli doma. „Inkubátor“ byl jakýsi klub nezaměstnaných, kde se učili dovednostem, diskutovali o pracovních příležitostech v okolí, poslouchali přednášky a cvičili se v ovládnutí technického vybavení (počítače atd.). Osvědčilo se to, nezaměstnaní se aktivně zapojili do hledání a získávání pracovních příležitostí.

Zdravotnímu pojištění a veřejnému zdraví se profesor Tomeš věnoval v Albánii a Gruzii. V Albánii navrhl věcný záměr a návrh zákona o zdravotním pojištění a vybudoval veřejnou zdravotní pojišťovnu a v Gruzii připravil věcný záměr a návrh zákona o veřejném zdraví. Oba zákony byly parlamenty schváleny.

(1) Ve zdravotním pojištění (po zkušenostech z České a Slovenské federativní republiky) navrhl privatizaci po etapách a postupné zavádění zdravotního pojištění. Nejprve se privatizovala farmacie a zdravotní pojištění přispívalo na léky, po pěti letech se privatizovala všeobecná a ambulantní odborná zdravotní péče a zdravotní pojištění začalo platit ambulantní zdravotní péči (do té doby byla zdarma). Po pěti letech se začaly privatizovat pobytové zdravotnické ústavy (nemocnice) a zdravotní pojištění začalo platit pobytovou zdravotní péči. Záchraná služba a okresní nemocnice s internou, pediatrií, gynekologií, chirurgií a psychiatrií zůstaly státními zařízeními a jejich náklady byly hrazené ze státního rozpočtu. Okresní nemocnice složitější případy postoupily do krajských (ale již soukromých) nemocnic. Lidé měli čas si na změnu zvyknout (a přijmout ji) a úředníci se naučili situace administrativně zvládnout. Nebyly žádné politické ani finanční turbulence.

(2) V Gruzii navrhl profesor Tomeš sjednocení všech hygienických služeb a laboratoří do jednoho systému, který by případně mohl sloužit jako základna pro pomoc při chemické a biologické válce. Gruzie byla ve válečném stavu s Ruskem (Abcházie, Jižní Osetie), proto všechna řešení musela sloužit jak v míru, tak ve válce.

Nemocenskému pojištění se profesor Tomeš věnoval v Albánii a na Slovensku. Řešil

(1) problém zneužívání nemocenských dávek zaměstnanci a zaměstnavateli zavedením karenční doby.

(2) oddělenou úpravu zdravotního a nemocenského pojištění, protože byl přesvědčen, že zdravotní pojištění zajišťuje služby a nemocenské pak krátkodobé dávky pojištěncům. Jejich sloučení by mohlo ohrozit fungování nemocenského pojištění nadměrným čerpáním peněz na zdravotní služby.

(3) Budování administrativy na nejnižší možné správní úrovni, co nejbližší lidem; je úspornější a pro lidi dostupnější. Vypracoval metodu, jak optimalizovat personální stavy na okresních úřadech podle míry pracovní zátěže. Návrhy se v praxi osvědčily. Snížila se „nemocnost“ a mohly se poskytovat vyšší peněžité dávky.

Důchodovému pojištění se profesor Tomeš věnoval v Albánii, Arménii, Bosně a Hercegovině, Chorvatsku, Iránu, Moldávii, Polsku a na Slovensku. Navrhl:

(1) aby minimální důchody byly tak vysoké, aby důchodci nespádali do systému hmotné nouze, protože jinak by neměli lidé důvod platit pojistné na důchod. Stanovit takovou výšku minimálních důchodů, aby důchodci nespádali do systému hmotné nouze. Systém musel zaručovat minimální důchody aspoň o 20% vyšší než horní hranice pro hmotnou nouzi. Nejlépe k tomu sloužila dvousložková konstrukce důchodové formule.

(2) Zdůraznil, že sociální pojištění není životní pojištění. Proto středním třídám nezajišťuje jejich individuální životní úroveň. Povinná solidarita musí být stropovaná. Pro střední a vyšší třídu se musí vytvořit systém doplňkového pojištění.

(3) V systému povinné solidarity jsou jakékoliv rozdíly mezi občany nežádoucí. Například pracovní kategorie a vyšší dávky pro příslušníky ozbrojených sborů nelze nastavovat; protože jde o kompenzaci za obtížnosti povolání a ta se musí řešit doplňkovými systémy, financovanými z rozpočtů jejich zaměstnavatelů.

(4) Dřívější odchod žen do důchodu škodí ženám, protože v důsledku dostávají nižší důchody.

(5) Předčasné důchody jsou politickým luxusem tam, kde systém nabízí invalidní dávky i částečným invalidům.

(6) Za náhradní doby musí do systému zaplatit stát, protože nemůže dobře fungovat systém, který vyplácí dávky za doby, za které účastník pojištění neměl příjem.

(7) Dávky jsou náhradou ušlé mzdy. Systém nemůže poskytovat dávky v době, kdy občan má příjem z výdělečné činnosti. Může kompenzovat částečnou dávkou částečnou ztrátu příjmu (částečný výdělek, nižší pracovní zařazení atd.). Může se podělit s přesluhujícím občanem o částku ušetřenou, tím, že se důchod nevyplácí, např. 4–6% zvýšení budoucího důchodu za rok odložení odchodu do důchodu. Jde o povinnou solidaritu, nikoliv o komerční životní nebo důchodové pojištění. Tam, kde se tato pravidla uplatnila, se osvědčila se.

Důchodovému připojištění se profesor Tomeš věnoval v Albánii, Lotyšsku, Estonsku, Iránu a na Slovensku. Připravil zde návrhy na legislativu i projekty jednotlivým institucím na jejich vybudování. Návrhy vždy cílil na střední a vyšší příjmovou třídu. V těchto systémech stát pouze garantuje, že nebudou „vytunelovány“. Návrhy se osvědčily.

Úrazovému pojištění se věnoval v Súdánu.

(1) Pojal úrazové pojištění jako kompenzaci způsobené individuální škody jiným subjektem, nikoliv jako předmět sociální solidarity. Solidarita je jen v tom, že stát pomáhá získat náhradu škody. Proto správa tohoto odvětví může být ponechána soukromé sféře s garancí státu za řádné provádění.

(2) Způsob kompenzace škody musí odpovídat místním zvyklostem a nemusí to vždy být periodické dávky.

(3) Financování úrazového pojištění je povinností zaměstnavatelů a může být pojato jako doplněk k ostatním oborům sociálního pojištění. Návrhy se v praxi osvědčily.

Rodinné podpoře se věnoval v Albánii, Arménii a Gruzii. Bylo třeba:

(1) podporovat jen nízkopříjmové rodiny a rodiny, žijící vysoko v horách, a tak jejich dětem dát lepší šance na zdravotní péči a získání vzdělání.

(2) Deinstitutionalizovat dětská zařízení a nahradit je dávkami pro chudé rodiny, které dávaly své děti do domovů, aby se najedly, a ohrožené děti svěřit nově budované pěstounské péči.

(3) Financovat podporu rodinám z veřejných rozpočtů. Náměty byly úspěšně realizované.

V Japonsku naopak navrhl rodinné přídatky jako doplněk mzdy (belgický model) a osvědčily se.

Sociální péči a pomoci chudým se věnoval v Albánii, Arménii, Iránu, Litvě a Gruzii. Vycházel přitom z toho, že:

(1) pomoc chudým není humanitární pomocí, ale realizací práva občanů na důstojné životní minimum, přiměřenou životní úroveň v dané zemi.

(2) pomoc nesmí vytvářet sociální pasti, a proto by se měla nejprve nabízet výdělečná činnost (veřejně prospěšné práce za úplatu, atd.) a dávky vyplácet především nezaměstnatelným. Minimální mzda musí být vyšší než nejvyšší sociální dávky.

(3) Humanitární pomoc by se měla omezit jen na dobu nezbytnou, protože rozkládá místní trhy a většina obyvatelstva chudých zemí je závislá na prodeji zemědělských produktů. Osvědčila se pomoc prodávat, stabilizovat tím ceny potravin, zachovávat místní trhy a z výtěžku postavit sociální fond, ze kterého se chudým poskytují dávky na nákup potravin. Velmi rychle se tím regenerují tradiční struktury.

(4) Sociální podpora nesmí být svázána s ideologií a svěřena těm, kdo jí s ideologií spojují (např. Irán); je to vydírání bezmocných.

Systému financování sociální ochrany se věnoval v Albánii, Iránu, Rusku, Rumunsku a Slovensku. Vycházel z toho, že:

(1) peníze se nesmí svěřit jednomu úředníkovi. O dávkách musí rozhodovat sociální pracovník (o potřebě), účetní (o možnostech poskytovatele) a pokladní (o výplatě).

(2) systém by měl být autonomní vůči státnímu rozpočtu, aby jeho vztahy k státnímu rozpočtu byly transparentní.

(3) systém by měl mít rezervní fond na krytí sezonních výkyvů v příjmech a výdajích.

(4) Tok informací by měl být simultánní s tokem peněz a každý den večer by vedení mělo mít možnost to kontrolovat.

(5) Neplatiče z řad samostatně výdělečně činných postihnout tak, že licence jim bude vydávána jen na rok a obnovována jen po zaplacení pojistného a daní.

(6) Je třeba sloučit výběr pojistného a daní tak, aby vybrané pojistné bylo finančními úřady pojišťovna odvedeno, před odvodem daní do státního rozpočtu (švédský model). Tam, kde se tato pravidla uplatnila, byla úspěšná.

Organizaci sociální ochrany se věnoval Albánii, Iránu, Litvě a na Slovensku. Zdůrazňoval, že:

(1) Služby a krátkodobé dávky navrhl decentralizovat co nejbližší klientům, protože vyžadují denní styk. Navrhl, jak optimalizovat počty zaměstnanců podle pracovní zátěže pobočky.

(2) Dlouhodobé dávky navrhoval centralizovat, protože se tak sníží administrativní náklady a lépe bude využita výpočetní technika.

(3) Systém posuzování zdravotního stavu navrhoval sjednotit a oddělit od přiznávání dávek, aby mohl sloužit jako expertní pracoviště i pro soudy.

Střednědobému sociálnímu programování se věnoval v Bulharsku, Slovinsku a Slovensku. Programy byly na 5 a výhledy na 10 let (déle nelze předvídat ekonomické turbulence a přírodní a společenské katastrofy).

Pracovnímu právu se profesor Tomeš věnoval v Makedonii, kde navrhl změny zákoníku práce, aby byl v souladu s právními předpisy Evropské unie. To byla poslední aktivita v rámci expertní činnosti, bylo mu 80 let, rozpustil poradenskou firmu a od 1. 1. 2012 byl už, jak napsal: ... „jen profesorem na Filozofické fakultě UK.“

Přednášel na universitách v Heidelbergu, Kodani, Oslo, Stockholmu, Londýně, Paříži, Frankfurtu, Miláně, Florencii, Boloni, Bari, Římě, Terstu, Tiraně a Lublani.

Po svém návratu na Filozofickou fakultu UK přednášel v magisterském a doktorském programu, psal knihy, účastnil se výzkumu katedry, své zkušenosti předával studentům v přednáškách a veřejnosti ve svých knihách až do konce života.

Život Igora Tomeše se stejně jako mnoho dalších skládal z proher i výher a toto je jeden z jeho návodů jak prohrám čelit: „ ... když prohrají souboj, uznám to, a koukám využít možnosti, které mi zbyly. To jsem se naučil v Hongkongu za války. Když prohraješ, nepočítej ztráty, ale to co ti zbylo, a myslí na budoucnost, koukej dopředu, ne dozadu. Neoplakávej minulost. Z minulosti se jen pouč pro budoucnost, abys neopakoval chyby “.

Z autobiografického rukopisu „Igor Tomeš — 60 let působení v oboru sociální politiky, sociální správy a sociálního práva.“